

Тернопільська обласна рада

Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

Кафедра української філології та суспільних дисциплін

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

Проректор із навчальної роботи

М. В. Боднар

“30”серпня 2019 р

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

рівень вищої освіти *перший (бакалаврський)*

галузь знань *01 Освіта / Педагогіка*

спеціальність *014 Середня освіта (Українська мова і література)*

освітньо-професійна програма *Середня освіта (Українська мова і література)*

Невідомська Л.М. Робоча програма навчальної дисципліни “Історія української літературної мови” : [для студентів спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціалізації 014.01 Українська мова і література] / Л.М. Невідомська. – Кременець, 2017. – 20с.

Розробник: Невідомська Л.М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та суспільних дисциплін

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри української філології та суспільних дисциплін (протокол № 1 від “30” серпня 2017 року).

Завідувач. кафедри

проф. О. В. Василюшин

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь, спеціальність, предметна спеціалізація, освітньо-професійна програма	Характеристика навчального курсу
		Денна форма навчання
Кількість кредитів: 3	Галузь 01 Освіта Педагогіка Спеціальність 014 Середня освіта, предметна спеціалізація 014.01 Українська мова і література)	Нормативна
Модулів: 2 (I. Аудиторна робота; II. Індивідуальна та самостійна робота)		Курс: 4-й
		Семестр: 7-й
		Лекції: 18 год.
		Практичні: 16 год.
		Самостійна робота: 56 год.

Змістових модулів: 4		Вид контролю: залік
Загальна кількість годин: 90		
	Освітньо-професійна програма: бакалавр	
Тижневих годин для денної форми навчання: 2 самостійної роботи студента – 1,5		

2. МЕТА Й ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Його **мета** полягає в тому, щоб студенти: 1) оволоділи відомостями про становлення й історію української літературної мови; 2) простежили взаємозалежність між особливостями розвитку й функціонування української літературної мови й тими позамовними чинниками, які впливали на процеси мовотворення в Україні; 4) поглибили розуміння української мови, зокрема літературної, як важливого суспільного явища, органічно пов'язаного з формуванням й утвердженням національної самосвідомості українців.

Основні **завдання** курсу передбачають:

- виділення етапів формування української літературної мови та характеристику основних тенденцій мовотворення у межах кожного часового періоду;
- з'ясування взаємозв'язків між певними етапами становлення літературної мови – традиційного й нового в загальному спрямуванні мовотворчих процесів;
- виявлення домінантних джерел формування літературної мови кожного періоду;
- розгляд причин взаємодії української літературної мови з іншими слов'янськими та неслов'янськими мовами, а також наслідків цих міжмовних контактів;
- розкриття взаємодії літературної мови з живою розмовною мовою, репрезентованою різноманітністю територіальних та соціальних діалектів;
- окреслення шляхів вироблення лексичного і стильового фондів української літературної мови та її граматичних і правописних норм;
- ознайомлення студентів з основними писемними пам'ятками української мови;
  - визначення місця видатних письменників, учених, церковних, політичних і культурних діячів у літературному мовотворенні.

КОМПЕТЕНТНОСТІ

1. Загальні

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- Здібність планувати та управляти часом.
- Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- Спроможність спілкуватися рідною мовою як усно, так і письмово.
- Знання предметної галузі та розуміння професії.
- Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
- Здібність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- Здатність бути критичним і самокритичним.
- Спроможність генерувати нові ідеї (креативність).
- Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми з відповідною аргументацією.

- Уміння працювати в команді.
- Цінування і повага різноманітності та мультикультурності.

2. ФАХОВІ

- Володіти спеціальними знаннями загальних і часткових теорій мовознавства наукових шкіл і напрямів досліджень.
- Бути обізнаними із внутрішніми та зовнішніми законами розвитку мови.
- Володіти основними поняттями, концепціями і фактами сучасної мовознавчої науки.
- Мати здатність оперативно засвоювати нові теорії та методики фахових досліджень.
- Вміти застосовувати на практиці теоретичні знання з лінгвістики, загальні та спеціальні методи педагогічного та філологічного дослідження.
- Здійснювати аналіз мовних та мовленнєвих об'єктів, різних типів текстів, зокрема й художніх творів, а також помилок на різних мовних рівнях.
- Здійснювати пошук та аналітичне опрацювання нової текстової, графічної, звукової та відеоінформації.
- Оволодіти професійним рівнем науково-ділової комунікації державною мовою.
- Знати основи теорії, методів і прийомів усної та писемної комунікації.
- Уміти вести дискусію.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

- Знання сучасних наукових методів досліджень, базового фахового вокабуляру.
- Знання правових та етичних норм, які регулюють відносини між людьми в професійних колективах; уміння орієнтуватися в динамічних процесах, які відбуваються на ринку праці, виявляючи гнучкість набутих у процесі навчання комунікативних, лідерських умінь, а також навичок працювати в команді, самостійно й креативно приймати рішення, активно співпрацювати з працедавцями (soft skills).
- Знати основні положення нормативно-правових актів з безпеки життєдіяльності у своїй професійній діяльності.
- Вільне володіння фундаментальними знаннями з педагогіки, мовознавства (основні концепції, праці гуманітарних наук та їх видатні представники).
- Здатність використовувати професійні знання, уміння й навички, досліджувати мовні явища, вирішувати практичні завдання.
- Здатність коригувати та прогнозувати свою навчально-виховну роботу.
- Вміння здійснювати самоконтроль, самооцінку, саморегуляцію.
- Досконале володіння державною мовою.
- Уміння працювати з комп'ютерною технікою та ефективно використовувати її для обробки матеріалів і результатів досліджень з української мови.
- Формування суджень про використання професійно-орієнтованих загальнотеоретичних знань з української мови.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Вступ. Історія української літературної мови як мовознавча галузь і навчальна дисципліна

Тема. 1. Вступні зауваги. Основні поняття курсу. Його предмет, завдання, значення. Зв'язки з іншими науками й навчальними дисциплінами (історією України, історією української культури та літератури, історією структури української мови (історичною фонетикою й граматиною), діалектологією, соціолінгвістикою, сучасною українською літературною мовою, історія). Джерела вивчення історії української літературної мови (свідчення давніх істориків, мандрівників, археологічні знахідки, рукописні пам'ятки, стародруки тощо). Наукові студії з історії української літературної мови: історичний

екскурс, сучасний стан, перспективи. Деформоване висвітлення історії української літературної мови у часи радянського тоталітаризму.

Поняття “українська літературна мова” та зміни у його змісті на різних етапах становлення. Основні ознаки літературної мови (загальноприйнятність, поліфункційність, стильова диференціація, кодифікованість норм). Джерельна база творення і збагачення літературної мови (народнорозмовна мова, мова фольклору, запозичення, творення нових слів, семантичне переосмислення лексем). Діалектна основа української літературної мови на різних етапах її історичного розвитку. Розмежування значень термінів “літературна мова”, “мова літератури”, “загальнонародна мова”. Поняття „мовна ситуація” і “мовна політика”. Усний та писемний різновиди літературної мови. Формування функціональних стилів як один із аспектів історії літературної мови. Місце української літературної мови серед слов’янських мов та мов світу.

Тема 2. Проблеми становлення української літературної мови та періодизації її історії. Походження української мови. Лінгвістичне висвітлення дискусійного питання про т. зв. „давньоруську мову”. Вплив соціально-культурних і політичних чинників на процеси мовотворення в Україні. Періодизація історичного розвитку української літературної мови.

Змістовий модуль 2. Києворуський період у формуванні української літературної мови

Тема 1. Літературно-писемна мова X–першої половини XIV ст.). Початки писемності у східних слов’ян. Глаголиця і кирилиця – різновиди слов’янського письма. Старослов’янська (церковнослов’янська) мова та її роль в історії української літературної мови. Основні ознаки церковнослов’янської мови порівняно з українською. Старослов’янські в різних функціональних стилях сучасної української літературної мови.

Загальна характеристика мовної ситуації Київської Русі. Проблема існування писемної мови в Київській Русі до офіційного прийняття християнства. Зауваги до термінозначень „руський” і „український”. Відмінність книжної мови середньовіччя від літературних мов нового типу. Руська (українська) літературно-писемна мова та старослов’янська, їх співіснування і взаємодія у писемних текстах. Фонетико-орфографічні та морфологічні ознаки української мови у руських списках церковнослов’янських текстів. Джерела руської літературно-писемної мови (розмовна мова слов’янських племен, фольклору, язичницьких обрядів, звичаєвого права, старокиївське койне). Основні тенденції розвитку руської літературно-писемної мови і шляхи формування її лексичного складу в процесі взаємодії з іншими мовами, зокрема зі старослов’янською, грецькою.

Тема 2. Відбиття мови киеворуського періоду в пам’ятках писемності. Мовна характеристика найдавніших написів на монетах, Гніздовській корчазі, Тмутороканському камені, стінах Софійського собору (графіті) тощо. Мовні особливості тогочасних юридичних, ділових, літописних, художніх, епістолярних текстів. Церковнослов’янська мова в релігійній сфері (канонічна, житійна та проповідницька література). Традиційно-слоговий критерій у диференціації писемної спадщини киеворуського періоду. Особливості взаємодії церковнослов’янської та руської мов у писемних пам’ятках високого (Остромирове Євангеліє, “Слово про закон і благодать” митрополита Іларіона, ораторсько-проповідницька проза, Ізборники Святослава, життя Бориса і Гліба та Феодосія Печерського тощо), середнього (“Слово о полку Ігоревім”, “Повчання дітям” Володимира Мономаха, “Житіє і ходіння...” ігумена Даниїла, “Повість минулих літ”, Київський та Галицько-Волинський літописи) й низького (“Руська правда”, новгородські та звенигородські берестяні грамоти) стилів.

Змістовий модуль 3. Середньоукраїнський етап у розвитку літературно-писемної мови

Тема 1. Творення літературно-писемної мови на українських теренах у другій половині XIV–V ст. Офіційний статус руської мови у Великому Литовському князівстві та в Речі Посполитій. Традиції і розвиток ділового письменства на слов'янських землях та в Україні. Мова ділових паперів як основа формування літературно-писемної мови зазначеного періоду. Загальний огляд пам'яток юридично-ділового стилю, їхні структурні частини та наповнення народнорозмовними елементами. Розмовна мова як базова у мовотворчому процесі. Діалектні елементи у мові грамот XIV–XV ст. Південно-західна діалектна основа літературної мови середньоукраїнського етапу. Взаємодія руської літературно-писемної мови з іншими слов'янськими та неслов'янськими мовами (польською, чеською, латинською), розширення лексичного складу, іншомовні запозичення в офіційно-діловій та інших сферах. Проблема українського та білоруського варіантів руської мови.

Реформування старослов'янської мови у південних слов'ян (праця Євфимія Тирновського у Болгарії, Костянтина Костенецького у Сербії), поширення цих реформ у релігійному письменстві України. Другий південнослов'янський вплив та його ознаки у правописній системі. Значення реформ старослов'янської мови у становленні літературно-писемної мови в українських землях. Пам'ятки релігійного стилю XIV–XV ст. Мова Четїї-Мінеї 1489 року – якісно нове явище у релігійному письменстві.

Тема 2. Українська літературно-писемна мова XVI–першої половини XVII ст.: Вплив позамовних чинників на утвердження нових тенденцій у розвитку літературно-писемних мови в Європі. Поширення ідей Гуманізму, Відродження та Реформації, дискусії навколо мовних проблем в Італії та їхня проекція на творення національних літературно-писемних мов, зокрема на мовні процеси в Україні. Розвиток шкільної освіти на українських теренах. Перші європейські та українські вищі навчальні заклади. Студенти-українці в університетах Італії, Німеччини, Чехії.

Виявлення основних тенденцій тогочасного мовотворення в релігійному письменстві. Українська мова в церковних проповідях та спроби її запровадження у практику богослуження. Ідеї перекладу Святого Письма народними мовами та їхнє втілення у Пересопницькому Євангелії, Крехівському Апостолі, учительних Євангеліях та інших релігійних текстах, їх Роль цих пам'яток у творенні української літературної мови та відбиття в них рис живої української мови.

Особливості мови полемічної літератури XVI–першої половини XVII ст.; компоненти публіцистичного, релігійного, художнього та розмовно-побутового стилів у творах Івана Вишенського.

Драматичні твори (шкільна драма та інтермедія) у процесі формування літературно-писемної мови. Натуралістичне копіювання розмовної мови (проста мова) в інтермедіях Якуба Гаватовича та інших письменників як стилістичний засіб комічного. Народнорозмовні елементи у віршованих творах.

Особливості мови ділових документів, експансія польської та латинської мов у системі офіційно-ділового письменства.

Взаємодія української літературно-писемної мови з церковнослов'янською, польською, грецькою, латинською, німецькою, італійською у пам'ятках різних стилів.

Розвиток мовознавчої думки у XVI–першої половини XVII ст. на українських землях. Перші граматичні праці (“Буквар” Івана Федорова 1574 р., „Грамматика доброглаголиваго еллинословенскаго языка” 1591 р., „Грамматика словенска” Л. Зизанія 1596 р., „Грамматіки славенскія правилное синтагма” М.Смотрицького 1618 та 1619 рр., „Грамматика словенская” І. Ужевича 1643 та 1645 рр.) та словники (анонімний “Лексисъ съ толкованіємъ словенськихъ словъ просто” кінця XVI ст., „Лексис...” Л. Зизанія 1596 р., „Лексикон славенороскій и имен тлкованіе” П. Беринди 1627р., “Синоніма славенороська”, “Лексикон латинський” Є. Славинецького, “Лексикон славено-латинський” Є. Славинецького та А. Корецького- Сатановського, т.зв. Семимовний словник).

Початки і розвиток друкарства на українських теренах, його роль у процесах формування літературно-писемної мови, розвиток нових жанрів передмови-присвяти і післямови.

Тема 3. Розвиток української літературної мови у другій половині XVII–XVIII ст. Територіальне і політичне роз'єднання українських земель у другій половині XVIII ст. як передумова різних шляхів розвитку літературної мови у підросійській та півдавстрійській Україні. Агресивна росіянізаторська політика в освіті та книгодрукуванні на теренах Лівобережжя та Правобережжя. Українські інтелектуальні сили в розбудові Російської держави, вплив української літературно-писемної мови на формування російської. Уніфікація правопису та мови за російським зразком у друківаних виданнях. Зосередження основних тенденцій творення літературно-писемної мови у рукописних пам'ятках.

Інтерпретація теорії трьох стилів у науковому доробку Ф. Прокоповича. Деформація і перебудова системи традиційно-слового поділу, утвердження системи функціональних стилів. Загальна характеристика мови писемних різностильових пам'яток, зокрема: ділового письменства (документи канцелярії Б. Хмельницького, ратушні книги тощо); науково-популярних (лікарські та господарські поради, травники, “Політика свіцька”) та художніх творів (мовні експерименти Івана Некрашевича, народнорозмовна основа та лексичний склад віршів Климентія Зиновієва, творчість мандрівних дяків); історіографічних праць („Синопис” І. Гізеля та козацькі літописи Самовидця, Григорія Граб’янки, Самійла Величка), релігійних текстів („Науки парохіяльня” 1794 р.); епістолярію. Мова творів Григорія Сковороди як особливе явище в історії української літературної мови.

Умови функціонування української мови в Галичині та на Закарпатті. Загальні тенденції літературно-писемного мовотворення в Україні. Виявлення у XVIII ст. суперечності між старою книжною і живою розмовною основами літературної мови. Функціонування української літературної мови в умовах російсько-української диглосії у підросійській Україні та українсько-польсько-німецької диглосії в Галичині, яке породжувало неузгодженість між мовною практикою та мовною свідомістю українців.

Реформа алфавіту на початку XVIII ст. запровадження т. зв. “гражданки”, розмежування світської та церковної систем письма.

Змістовий модуль 4. Нова доба в історії української літературної мови: становлення й розвиток сучасної української літературної мови

Тема 1. Мовні процеси в Україні кінця XVIII–першої половини XIX ст. Ідеї романтизму та формування нової парадигми української культури в період слов'янського відродження. Творення нової української літературної мови на народнорозмовній основі.

“Енеїда” Івана Котляревського як нове явище в історії української літературної мови. Зв'язок мови твору із традиціями української літературно-писемної мови і новаторські тенденції. Народнорозмовна мова, просторіччя та усна творчість як основа поеми, строкатість фонетичних, граматичних та лексичних явищ. Особливості мови п'єси Івана Котляревського. Явище “мовної котляревщини”.

Гр. Квітка-Основ'яненко, П. Гулак-Артемівський, Є. Гребінка та тенденції розвитку художнього стилю нової української літературної мови: від гумору до серйозних тем. Спроби використання української мови у публіцистичному стилі.

Мовотворча діяльність харківської (І. Срезневський, М. Костомаров, А. Метлинський, Л. Боровиковський та ін.) та київської (на чолі з М. Максимовичем) шкіл романтиків, спрямована на розширення сфери функціонування української мови та вироблення публіцистичного, наукового, епістолярного, релігійного стилів, значення літературного доробку романтиків у формуванні художнього стилю. Джерела мовотворчості романтиків.

Перші наукові студії з української мови нової доби – “Граматика малоросійського нар'єч'я” О. Павловського, словник П. Білецького-Носенка. Проблеми становлення

українського правопису, його фонетичний та історико-етимологічний принципи. Правописні системи І. Котляревського, О. Павловського, М. Максимовича.

Мовотворення в Галичині першої половини ХІХ ст. "Язичіє" як тип штучно вивченої книжної мови. Пошуки шляхів формування літературної мови на народнорозмовній основі. Діяльність "Руської трійці". "Русалка Дністровая" та її значення у розвитку літературної мови в Галичині. Правопис альманаху. Революція 1848 року в Австрійській імперії та її вплив на національне самоствердження українців (заснування кафедри української словесності у Львівському університеті, наукова діяльність Я. Головацького, Головна Руська Рада, її програма, Собор руських учених ("Собор учених руских и любителей народного просвещения"), перша газета для українців. Розвиток наукового і публіцистичного стилів української мови в Галичині.

Західноукраїнські граматики першої половини ХІХ ст. (І. Могильницького, Й. Левицького, Й. Лозинського, М. Лучкая, І. Вагилевича). Питання правопису: початки "азбучної війни".

Тема 2. Формування української літературної мови в другій половині ХІХ ст. Феномен Шевченка як основоположника сучасної української літературної мови. Реалізація художнього, публіцистичного, наукового та епістолярного стилів у творчості Т. Шевченка, жанрово-стильове різноманіття його літературного доробку. Народнорозмовна основа Шевченкової літературної спадщини. Роль Шевченка у встановленні фонетичних, граматичних, лексичних норм української мови. Проблема російськомовних творів Шевченка.

Концепція літературної мови П. Куліша, спрямованість його літературно-публіцистичної, наукової, перекладацької діяльності, на розбудову української літературної мови. Особливості епістолярного стилю П. Куліша.

Цензура і заборона українського друкованого слова у підросійській Україні (Валуєвський обіжник (циркуляр) 1863 р., Емський указ 1876 р. та ін.). Толерантність австрійського уряду в національних питаннях і суспільний статус української мови в Галичині. Ідейні течії народництва та москвофільства у середовищі галицької інтелігенції та концепції вироблення літературної мови. Зосередження процесів літературного мовотворення на галицьких теренах.

Загальні тенденції і джерела формування літературної мови у другій половині ХІХ ст. Обговорення проблеми неологізмів (Б. Грінченко, О. Пчілка, М. Старицький, К. Михальчук), „кування слів” як один із засобів поповнення лексичного складу української літературної мови. Питання іншомовних запозичень та їхнього засвоєння. Народнорозмовне та фольклорне джерело української літературної мови.

Збагачення її лексичного і стильового фондів унаслідок впливу таких позамовних чинників, як: розвиток суспільних відносин, політичної думки, наукові та технічні досягнення, нові ідейно-естетичні течії у мистецтві та літературі.

Становлення норм українського правопису на Лівобережжі (Київський правопис, правопис П. Куліша, правописна система М. Драгоманова, Б. Грінченка) та в Галичині (продовження "азбучної війни", правопис Є. Желехівського, діяльність С. Смаль-Стоцького та офіційне затвердження норм фонетичного правопису у 1893 році).

Дискусія 1891–1892 рр. навколо проблем літературного мовотворення (Б. Грінченко, І. Франко, І. Верхратський, І. Кокорудз, А. Кримський та ін.), її значення у виробленні основних засад формування єдиної української літературної мови. Роль української інтелігенції у розбудові літературної мови (І. Франко, М. Драгоманов, Леся Українка, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Коцюбинський та ін.). Інтелектуалізація як одна з основних тенденцій творення художнього стилю. Мова публіцистики та наукових праць.

Тема 3. Функціонування та розвиток української літературної мови у першій половині ХХ ст. Суспільний статус української мови на Лівобережжі, Правобережжі та в Галичині на початку ХХ ст. Українська інтелігенція в обороні прав рідної мови.

Припинення дії Емського указу після революції 1905 р. Активізація просвітницько-культурного руху українців (поява української преси, заснування мережі організації „Просвіта”).

Мовні дискусії 1905–1907 та 1912–1913 рр. (І. Нечуй-Левицький, В. Гнатюк, І. Огієнко, І. Стешенко та ін.). Вироблення критеріїв унормування літературної мови. “Словарь української мови” (за редакцією Б. Грінченка) – успішна спроба реалізації наукового підходу до лексикографування словникового складу української мови.

Суспільний статус української мови в 1914–1916 роках. Зростання її престижу та розширення сфер вживання в добу Визвольних Змагань 1919–1920 рр. Сприятливі умови для утвердження української мови в офіційно-діловому, науковому, публіцистичному стилях. Вплив творів М. Грушевського, Д. Донцова та інших суспільних та політичних діячів на вироблення суспільно-політичної лексики української літературної мови. Початки наукового опрацювання орфографічних норм (правопис І. Огієнка). Потреби україномовної освіти та спроби нормування мови в підручниках української мови О. Курило, О. Синявського, М. Сулими, В. Сімовича.

Українська мова у перші роки радянської влади (1920–1923 рр.). Визначення статусу української мови юридичними документами. Заснування і науково-дослідна діяльність Інституту української наукової мови. Вироблення основних засад творення наукового стилю, терміни словники з різних галузей знань. Кодифікація норм української мови у лексикографічному доробку українських учених. Правописні питання (Академічний правопис 1920–1921 рр.). Вироблення та усталення норм літературної мови, вивчення історії української мови та діалектології як основні напрями мовознавчої науки.

Мотиви та засоби українізації 1925–1932 рр., наслідки українізації у процесі творення наукового, офіційно-ділового, публіцистичного стилів української мови. Обговорення та затвердження загальноукраїнського правописного кодексу – “Українського правопису” 1928 року, його особливості. Харківська мовознавча школа у виробленні принципів розбудови української літературної мови.

Більшовицький підхід до розв’язання національного питання та його вплив на становище української літературної мови в 1933–1941 рр. Партійна політика деукраїнізації. Усування української мови з наукової та офіційно-ділової сфер. Концепція соцреалізму та процеси мовотворення в художній літературі. Початки т.зв. “марксистської філології” та її руйнівний вплив на внутрішні закони розвитку української мови. Нова редакція “Українського правопису” 1933 року як крок до нівеляції самобутності української мови. Радянська культурно-мовна політика стосовно України в 40-ві роки та під час Другої світової війни. Правопис 1946 року.

Тема 4. Українська літературна мова у середині та другій половині ХХ ст. Умови функціонування української мови в 50-х роках. Повоєнні події культурного життя та їх вплив на становище української мови. Освітня реформа 1958 р. і суспільний статус української мови. Українська мова та її захист у час розгортання деєсталінізації радянського суспільства (50–60-ті рр). Мовно-літературна та політична діяльність шістдесятників (Б. Антоненка-Давидовича, І. Дзюби, І. Світличного, С. Караванського)

Росіянізація як головний напрям радянської ідеології та культурно-мовної політики в 70-ті та в першій половині 80-х років. Витіснення української мови із засобів масової інформації, публіцистичного, офіційно-ділового та наукового вжитку. Мова української художньої літератури. Ідеологічні настанови на штучне зближення української мови з російською у правописних кодексах, мовознавчих студіях, терміних словниках. Українська літературна мова у другій половині 80-х років. Закон “Про мови в Українській РСР” та його реалізація.

Тема 5. Основні тенденції розвитку української мови в 90-ті роки ХХ ст. та в перші десятиліття ХХІ ст. Конституція України про статус української мови. Проблеми нинішнього Закону України “Про засади державної мовної політики” (2012 р.). Сучасний стан літературного мовотворення, динаміка граматичних та лексичних норм. Літературна

норма й усні форми функціонування української мови. Мовна компетенція українських громадян та рівень культури мовного спілкування в Україні.

Актуальні питання сучасного українського мовознавства. Правописні проблеми. Проект нового правопису 1999 р. та його обговорення.

Українська мова в різних країнах світу, проблема збереження її самобутності в умовах постійного й безпосереднього контактування з іншими мовами. Особливості й перспективи розвитку наукового, публіцистичного та художнього стилів сучасної української літературної мови, а також українського мовознавства в діаспорі.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л.	п.	с. та інд. р.
1	2	3	4	5
Модуль I				
Змістовий модуль 1. Вступ. Історія української літературної мови як мовознавча галузь і навчальна дисципліна				
Тема 1. Вступні зауваги. Основні поняття курсу	7	2	1	4
Тема 2. Проблеми становлення української літературної мови та періодизації її історії	9	2	1	6
Разом за змістовим модулем 1	16	4	2	10
Змістовий модуль 2. Києворуський період у формуванні української літературної мови				
Тема 1. Літературно-писемна мова X–першої половини XIV ст.	6	1	1	4
Тема 2. Відбиття мови киеворуського періоду в пам'ятках писемності	4	1	1	2
Разом за змістовим модулем 2	10	2	2	6
Змістовий модуль 3. Середньоукраїнський етап у розвитку літературно-писемної мови				
Тема 1. Творення літературно-писемної мови на українських теренах у другій половині XIV–XV ст.	3	1	0	2
Тема 2. Українська літературно-писемна мова XVI–першої половини XVII ст.	9	1	2	6
Тема 3. Розвиток української літературної мови у другій половині XVII–XVIII ст.	6	0	2	4
Разом за змістовим модулем 3	18	2	4	12
Змістовий модуль 4. Нова доба в історії української літературної мови: становлення й розвиток сучасної української літературної мови				
Тема 1. Мовні процеси в Україні кінця XVIII–першої половини XIX ст. Мовотворення в Галичині першої половини XIX ст. Пошуки шляхів формування літературної мови на народнорозмовній основі. Діяльність “Руської трійці”. “Русалка Дністровая” та її значення у розвитку літературної мови.				
Тема 2. Формування української літературної мови в другій половині XIX ст.	13	4	4	5
Тема 3. Функціонування та розвиток української літературної мови у першій половині XX ст.	9	2	2	5
Тема 4. Українська літературна мова у середині та другій половині XX ст.	9	2	2	5
Тема 5. Основні тенденції розвитку української мови в 90-ті роки XX ст. та в перші десятиліття XXI ст.	6	2	0	4
	3	0	0	3
Разом за змістовим модулем 4	40	10	8	22

Модуль II				
ІНДЗ	6			6
Усього годин:	90	18	16	56

5. ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ

ЗМ 1. Лекція 1. Вступні зауваги. Основні поняття курсу (2 год.).

ЗМ 1. Лекція 2. Проблеми становлення української літературної мови та періодизації її історії (2 год.).

ЗМ 2. Лекція 3. Літературно-писемна мова X–першої половини XIV ст. (2 год.).

ЗМ 3. Лекція 4. Українська літературно-писемна мова литовсько-польської доби (40-ві/50-ті роки XIV–перша половина XVII ст. (2 год.).

ЗМ 4. Лекція 5 Мовні процеси в Україні кінця XVIII–першої половини XIX ст. “Енеїда” Івана Котляревського як нове явище в історії української літературної мови (2 год.).

ЗМ 4. Лекція 6 Мовотворення в Галичині першої половини XIX ст. Пошуки шляхів формування літературної мови на народнорозмовній основі. Діяльність “Руської трійці”. “Русалка Дністровая” та її значення у розвитку літературної мови.

ЗМ 4. Лекція 7 Формування української літературної мови в другій половині XIX ст. Феномен Шевченка як основоположника сучасної української літературної мови (2 год.).

ЗМ 4. Лекція 8. Функціонування та розвиток української літературної мови у першій половині XX ст. (2 год.).

ЗМ 4. Лекція 9. Українська літературна мова у середині та другій половині XX ст. (2 год.).

6. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМ 1 Практичне №1. Основні поняття курсу. Проблеми періодизації історії української літературної мови та (2 год.).

Індивідуальне заняття №1. ЗМ 1. Вступ. Історія української літературної мови як мовознавча галузь і навчальна дисципліна. Поточне тестування за матеріалом цього модуля.

ЗМ 2. Практичне №2 Літературно-писемна мова X–першої половини XIV ст. (2 год.).

Індивідуальне заняття №2. ЗМ 2. Києворуський період у формуванні української літературної мови. Поточне тестування за матеріалом цього модуля.

ЗМ 3. Практичне №3 Українська літературно-писемна мова XVI–першої половини XVII ст. (2 год.).

ЗМ 3. Практичне №4 Розвиток української літературної мови у другій половині XVII–XVIII ст. (2 год.).

Індивідуальне заняття №3. ЗМ 3. Середньоукраїнський етап у розвитку літературно-писемної мови. Поточне тестування за матеріалом цього модуля.

ЗМ 4. Практичне №5 І. Котляревський – засновник нової української літературної мови (2 год.).

ЗМ 4. Практичне №6. Мовотворення в Галичині першої половини XIX ст. Пошуки шляхів формування літературної мови на народнорозмовній основі (2 год.).

ЗМ 4. Практичне №7 Т. Шевченко – основоположник нової української літературної мови (2 год.).

ЗМ 4. Практичне №8 Тема 3. Функціонування та розвиток української літературної мови у XX ст. (2 год.).

Індивідуальне заняття №4. Проведення конференції з проблематики індивідуальних науково-дослідних завдань.

Індивідуальне заняття №5. Підсумковий тест. Завершальне оцінювання самотійної роботи.

7. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота охоплює: 1) ознайомлення з додатковою літературою, відомостями, почерпнутими з Інтернету чи інших інформаційних джерел для поглибленого осмислення дискусійних проблем історії української мови; 2) опанування матеріалу пропущених студентами практичних занять, результати якого контролює викладач.

Крім цього, студенти, спираючись на рекомендовані джерела, повинні самостійно опрацювати пропонувані нижче питання й написати стислі тези відповідей на п'ять із них (за власним вибором). Результати такого опрацювання матеріалу регулярно перевіряє викладач під час індивідуальних занять, а подекуди і на практичних. Тому вказане письмове завдання студенти повинні виконувати в окремій частині зошита для практичних занять із зазначенням відповідного питання. Завершальне оцінювання самостійної роботи в балах проводиться на останньому індивідуальному занятті. Отримати максимальну кількість балів за цей вид роботи студенти зможуть, якщо під час співбесіди продемонструють належне знання самостійно опрацьованого матеріалу.

Питання для самостійного опрацювання

1. Сучасні теорії походження української мови.

Булаховський Л. Питання походження української мови. – К.,1956.

Горбач О. Генеза української мови та її становище серед інших слов'янських// Історія української мови. – К.,1996. – С.206-225.

Півторак Г. Коли ж виникла українська мова? // Історія української мови. – К.,1996. – С.270-279.

Царук О. Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри. – Дніпропетровськ, 1998.

Шевельов Ю. Чому общерусский язык, а не вітчоруська мова?//Історія української мови. – К.,1996. – С.191-205.

Ющук І. Про походження української мови. // Дивослово. – 1995. - №1.

2. Писемність на східнослов'янських землях.

Брайчевський М. Походження слов'янської писемності. – К.,1998.

Висоцький С. Київська писемна школа X - XII ст./ До історії української писемності. - Львів-Київ-Нью-Йорк, 1998.- С.9-27, 51-117 та 176-192.

Жуковська Л.П. Гіпотези і факти про давньоруську писемність до XII ст.// Літературна спадщина Київської Русі і українська література XI- XVIIст.- К.,1981. - С.9-35.

Кобилянський Б.В. Виникнення письма у східних слов'ян // Кобилянський Б.В. Лекції з курсу “Історія української літературної мови”. - Львів,1965.

Мельничук О.С. Питання початкового розвитку східнослов'янської писемності// Мовознавство. -1985. - № 2. - С.17-23.

Німчук В. Київські глаголичні листки: Найдавніша пам'ятка слов'янської писемності. – К.,1983.

Півторак Г. Алфавіт// Українська мова. Енциклопедія. – К.,2000. – С.19-21.

3. Поняття „давньоруська мова” та його інтерпретація у працях сучасних українських мовознавців.

Бурячок А. Давньоруський період в історії східних слов'ян, їх мов і культур// Дивослово. – 1994. - № 5-6.

Глуценко В., Півторак Г. Давньоруська мова// Українська мова. Енциклопедія. – К.,2000. – С. 126-128.

Глуценко В.А. Період східнослов'янської мовної єдності в працях О.Шахматова// Мовознавство. -1993. - № 2.- С.18-25.

Залізник Л.Л. Давньоруська народність: імперський міф чи історична реальність // Пам'ять століть.- 1996. - №2.

Німчук В. Періодизація як напрямок дослідження генезису та історії української мови// Мовознавство. – 1997. - №6; 1998. - №1.

Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі „спільної колиски”. – К.,2001.- С.54-78.

Русанівський В.М. Давньоруська мова: міф чи реальність?// Мовознавство. - 1993. - №2. - С.3-6.

Царук О. Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри. – Дніпропетровськ, 1998.

4. Зміни у змісті поняття „українська літературна мова” на різних етапах її розвитку.

Гумецька Л.Л. Питання стандартизації слов'янських писемно-літературних мов стародавньої доби. – К., 1968.

Матвіяс І. Варіанти української літературної мови від найдавніших часів до кінця XVIII ст.// Культура слова. - К., 1996. -- Вип.46-47. - С.3-22.

Матвіяс І. Г. Варіанти української літературної мови. – К., 1998.

Плющ П.П. Зміст поняття “українська літературна мова” на різних етапах її розвитку// Українська мова в школі. - 1956. - № 2. - С.8-16.

5. Питання про два варіанти української літературної мови.

Данилюк Н. До проблеми єдиної української літературної мови і її варіантів// Другий міжнародний конгрес українців. Мовознавство. Доповіді і повідомлення. – Львів, 1993. – С.12-15.

Єрмоленко С. Літературна мова// Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000. – С.293-294.

Муромцева О. Західноукраїнська мовно-літературна практика// Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000. – С.182-183.

Ткач Л. Особливості західноукраїнського слововжитку кінця XIX – початку XX ст. у контексті літературно-писемної традиції української мови// Мовознавство. – 2001. - №3. – С.113-120.

Франко З.Т. Варіантність чи територіальна відмінність української літературної мови// Українська історична та діалектна лексика: Зб. наук. праць. – К., 1995. – Вип.2. - С.169-177.

6. Народнорозмовна (діалектна) мова як джерело формування української літературної мови.

Жовтобрюх М. Проблема взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів// Мовознавство. - 1973. - № 1. - С.3-15.

Матвіяс І. Діалектна основа української літературної мови в першій половині XIX ст. // Українська мова. – 2003. - №2(7).

Матвіяс І. Українська літературна мова і територіальні діалекти в їх взаємодії на різних історичних етапах //Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами. К., 1977. - С.5-31.

Франко І. Літературна мова і діалекти// Зібр. тв. У 50-ти т.- К., 1982. - Т.37. – С.205-210.

7. Українська і церковнослов'янська мови у творах красномовства XVI–XVII ст.

Гудзій М. Українські інтермедії XVII – XVIII ст.// Українські інтермедії XVII – XVIII ст. – К., 1960.

Єдлінська У.Я. До питання про взаємодію книжних і народних елементів в українській літературній мові XVII ст.// Дослідження і матеріали з української мови. - К., 1961. - Т.IV.- С.52-65.

Наливайко Д.С., Кречотень В.І. Українська література 16-17 ст. у слов'янському та європейському контексті // Слов'янські літератури. Доповіді на IX Міжнародному з'їзді славистів. – К., 1983. –С.27-64.

Свенціцький І. Елементи живої народної мови в пам'ятках української літературної мови у XIV – XVII ст.//Питання українського мовознавства. – Вид-во Льв. ун-ту, 1958. – Кн. 3. – С.5-13.

Чепіга І. Концепція літературної мови староукраїнських книжників XVI - першої половини XVII ст. // Жанри і стилі в історії української літературної мови. – К., 1989. – С.79-93.

Чепіга І. Співвідношення літературно-писемного й народнорозмовного джерел у перших українських драматичних текстах (кінець XVI – XVII ст.) // Українська мова. – 2002. - №3.

8. Росіянізаторська політика Московії у другій половині XVII - XVIII ст.

Житецький П.Г. "Енеїда" Котляревського и древнейший список ее в связи с обзором малорусской литературы XVIII века// Житецький П.Г. Вибрані праці. Філологія. - К.,1987.
Льєнко І. В пазурах у двоглавого. Українство під царським гнітом (1654 – 1917). – К.,2004. - С.12 – 131.

Лизанчук В. Навічно кайдани кували. – Львів,1995. – С.21-75.

Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. – К.,1992.

Огієнко І. Українська культура. – К.,1991.

Смаль-Стоцький Р....До повного „обрусенія”//Слово. – 1992. - №1.

9. Український вплив на становлення російської літературної мови.

Бондаренко І. Шляхи та джерела впливу української мови на російську мову японських мореплавців XVIIIст.// Вісник КНУ. Східні мови та літератури. – 2004. - №8.

Виноградов В.История русского литературного языка. Избранные труды. – М.,1978.

Генсьорський А. Традиції південноруської (старокиївської) фонетики в літературній вимові Північної Русі до кінця 18 ст. // Питання слов'янського мовознавства. – Львів, 1958. – Кн.5. – С.201-208.

Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. – К.,1993.

Котков С.И. Московская речь в начальный период становления русского национального языка. – М.,1974.

Ларин Б. Лекции по истории русского литературного языка. – М.,1975.

Огієнко І. Українська культура. – К.,1991.

Огієнко І. Українсько-російський словник початку XVII-го віку. Із історії культурних впливів України на Московію. – Вінніпег, 1961.

Полюга Л. Роль української мови у розвитку російської в XVII – XVIII ст. //Мова і соціальні процеси. Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія філологічна. – Вип.26. – Львів, 1997. – С.16-21.

Тищенко К. Історичні впливи української мови на російську// Урок української. – 2004. - №11-12. – С.47-51.

10. Творча спадщина Г. Сковороди в контексті формування української літературної мови

Гнатюк Л. Філософія слова Григорія Сковороди// Українська мова. – 2002. - №1.

Житецький П.Г. "Енеїда" Котляревського и древнейший список ее в связи с обзором малорусской литературы XVIII века// Житецький П.Г. Вибрані праці. Філологія. - К.,1987.

Жовтобрюх М. Відбиття процесу становлення фонологічної системи української літературної мови у творах Г.С.Сковороди// Мовознавство. – 1972. - №4.

Кобилянський Б. Мова Григорія Сковороди//Кобилянський Б. Лекції з історії української літературної мови. – Львів,1965.

Мацько Л. Концепція слова в творчості Г.Сковороди// Сковорода – видатний український філософ і просвітитель. Зб. наук. праць. – К.,1994.

Моргун П.А. Місце Г. С.Сковороди в історії розвитку української літературної мови// О.О.Потебня і деякі питання сучасної славістики. - Х.,1962. - С.98-117.

Русанівський В. Староукраїнська і слов'яноноруська мови на тлі розвитку інших слов'янських літературних мов//Мовознавство. – 1997. - №1.

Шевельов Ю. Попередні зауваги до вивчення мови та стилю Григорія Сковороди// ЗНТШ. – Львів, 2000. – Т.239.– С.177-211. або Шевельов Ю. Прологомена до вивчення мови та стилю Григорія Сковороди//Юрій Шерех. Поза книжками і з книжок. - К.,1998. - С.393-437.

11. Український епістолярій другої половини XVII - XVIIIст.

Геращенко О. Любовні листи Івана Мазепи до Мотрі Кочубеївни: до вивчення епістолярної стилістики початку XVIII ст. // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Харків, 1994. – Т.3.– С.127-136.

Передрієнко В. Мова староукраїнських епістолярних пам'яток XVIII ст.// Жанри і стилі в історії української літературної мови. – К.,1989. – С.93-122.

Приватні листи 18 ст./ Підг. до вид. В.А.Передрієнко. – К.,1987.

12. Розвиток наукового стилю української літературної мови у XIX ст.

Леонова М. Роль Івана Франка в розвитку термінологічної лексики української мови // Наук. записки Чернівецького університету. – 1956. – Т.20. Серія філологічних наук. – Вип.3. – С.128-143.

Мойсієнко В. До питання про українсько-чеські міжмовні зв'язки у другій половині XIX століття в галузі спеціальної та наукової термінології // ЗНТШ. - Львів,1995. - Т.229. - С.342-361.

Парасін Н.Д. І.Верхратський про джерела української літературної мови//Культура мови і культура в мові. - К.,1991. - С.48-56.

Українська термінологія в її історії, розвитку й перспективі// ПанькоТ., Кочан І., Мацюк Г. Українське термінознавство. – Львів, 1994. – С.21-34 та 89 – 110.

13. Розвиток епістолярного стилю української мови XIXст.

Дорошкевич О. Куліш і Милорадовичівна. Листи.- К.,1927.

Епістолярний стиль// Мацько Л., Сидоренко О., Мацько О. Стилістика української мови. – К.,2003. – С.295-302.

Ленець К., Пилинський М. Епістолярний стиль в історії нової української літературної мови // Жанри і стилі в історії української літературної мови. - К.,1989. - С.160-196.

Пилинський М. Мовна норма і стиль. – К.,1976. – С.174-198.

Шерех Ю. Кулішеві листи і Куліш у листах// Шерех Ю. Третя сторожа. – К.,1993.

14. Запозичення як джерело формування української літературної мови другої половини XIX ст.

Акуленко В. Головні історичні джерела лексичних інтернаціоналізмів в українській мові// О.О.Потебня і деякі питання сучасної славістики. – Харків, 1962. – С.128-144.

Жовтобрюх М. Мова української періодичної преси кінця XIX – початку XXст. – К.,1970.

Лексичні запозичення в українській літературній мові// Муромцева О. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX – на початку XXст. – Харків, 1985.- С.59-102.

Черторизька Т. Іншомовні елементи і словосполучення у творах Т.Г.Шевченка // Мовознавство. – 1978. - №1.

15. „Кування слів” в українській літературній мові другої половини XIX ст.

Грещук В. Поетична творчість Івана Франка і розвиток лексики української літературної мови кінця XIX – початку XX ст.. // Іван Франко - письменник, мислитель, громадянин. Матеріали міжнародної наук. Конференції. Львів. 25-27 вересня 1996. – Львів, 1998. – С. 686-690.

Жовтобрюх М. Мова української періодичної преси (Кінця XIX – початку XXст.). – К.,1970
Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К., 1983

Лексичні новотвори в українській літературній мові. // Муромцева О. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX – на початку XXст. – Харків, 1985.- С.12-58.

Регушевський Є. „Ковані слова”// Українська мова. Енциклопедія. – К.,2000. – С.240.

Франко І. Михайло П. Старицький // Зібр. тв. у 50-ти т. – К.,1982. – Т.33.

16. Українська мова в період „українізації” 20-х рр. XX ст.

Даниленко В., Веремнич Я. Троянський кінь „українізації”// Віче. – 1997. - №5.

Дашкевич Я. Українізація: причини і наслідки// Слово і час. – 1990. - №8. – С.55-64.

Інститут української наукової мови у розбудові української термінології// Панько Т., Кочан І., Мацюк Г. Українське термінознавство. – Львів, 1994. – С.111-122.

Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст./Пер. з англ. – К.,1997.

Терлак З.М. Нормалізація української мови в 20-х рр. XX ст.// Мова і духовність нації. – К.,1992.

Тоталітаризм і мова // Куць О. М. Мовна політика в державотворчих процесах України . – Харків. 2004. – С.155-195.

17. Розвиток українського правопису в ХХ ст.

Вихованець І. Ненаукові пристрасті навколо українського правопису// Українська мова. – 2004. - №2. – С.3-24.

Караванський С. Секрети української мови. – К.,1994. – С.103 - 111

Німчук В.В.Проблеми українського правопису ХХ – початку ХХІ ст. – К.,2002.

Німчук В. Проект змін в українському правописі// Матеріали ІV Міжнародного конгресу україністів 26-29 серпня 1999р. Одеса. Мовознавство. Доповіді та повідомлення. – К.,2002. – С.9-17.

Огієнко І. Історія українського правопису// Огієнко І. Історія української літературної мови. – К.,1995.

Пономарів О. Український правопис у запитаннях і відповідях// Українська мова. – 2002. - №4. – С.107-114.

Скиньмо чужі правописні кайдани!- Львів, 2001.

Український правопис. Проект найновішої редакції. – К.,1999.

Фаріон І. Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-історичний вибір. – Львів,2004.

18. Мовні питання в українському законодавстві.

Документи і матеріали//Куць О. Мовна політика в державотворчих процесах України. – Харків,2004.- С.218-271.

Німчук В. Державна мова// Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000. – С.126-128.

Прадід Ю.Ф. Мовна політика Центральної Ради// Українська мова. – 2002. - №3. – С.15-21.

Прадід Ю.Ф. Мовне питання в українських конституціях ХХ ст.// Мовознавство. – 2002. - №1. – С.17-22.

19. Мовна політика і мовна ситуація в незалежній Україні.

Баранник Д. Українська мова на межі століть// Мовознавство. – 2001. - №3. – С.40-48.

Дзюба І. Доля мови – доля народу// Сучасність. – 1999. - №4. – С.137-146.

Забужко О. Мова і влада// Дніпро. - 1990. - № 11. - С.94-105.

Забужко О. Філософія і культурна притомність нації//Сучасність. - 1994.- № 3. - С.117-129.

Куць О.М. Мовна політика в державотворчих процесах України. – Харків,2004.

Погрібний А. Державна мова як важіль українського державотворення//Матеріали ІV Міжнародного конгресу україністів 26-29 серпня 1999р. Одеса. – К.,2002. – С.142-149.

Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації. - Дрогобич,1997.

Рябчук М. “ А своєї дастьбі...”// Сучасність. - 1993. - № 7. - С.86-96.

Рябчук М. Третьюрядна проблема першорядної ваги: українська мова як політичний чинник// Сучасність. – 2002. - №6. – С.50-70.

Холодний М. Народ крізь призму мови// Київ. - 1993. - № 9.

Холодний М. Українська мова як фактор національної самосвідомості// Слово. - 1991. – № 11

8. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА

І. Індивідуальні заняття

На цих заняттях будуть проводитися відповідні консультації студентів, регулярно оцінюватиметься їх самостійна робота, відбуватиметься захист індивідуально-дослідних завдань (ІНДЗ) тощо. Із метою оптимальної організації праці під час певних індивідуальних занять проводитиметься тестування студентів за матеріалом змістових модулів, передбачених для поточного контролю.

ІІ. Виконання індивідуально-дослідних завдань

Орієнтовна тематика ІНДЗ, яку подаємо далі, стосується проблем формування української літературної мови та писемності. Орієнтовний обсяг письмово виконаної роботи, оформленої з дотриманням усіх необхідних вимог, не повинен перевищувати 7-ми аркушів стандартного формату, скріплених між собою. У рефераті студенти повинні стисло висвітлити власне осмислення обраної теми, підтверджуючи свій виклад цитованими

положеннями відповідних наукових праць. ІНДЗ потрібно здати викладачеві за 5 днів до проведення (на спеціальному індивідуальному занятті) підсумкової конференції. На ній відбуватиметься обговорення зазначених проблем історії української мови на підставі виголошення студентами висновків, що випливають із виконаних ними рефератів.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ІНДЗ

1. Місце української мови серед мов світу та особливості її сучасного функціонування в інших країнах.

Акуленко В. Українська мова в європейському контексті// Мовознавство. – 1998. - №2-3. – С.91-97.

Ажнюк Б. Національна ідентичність і мова в українській діаспорі// Сучасність. – 1999. - №3. – С.128-140.

Ажнюк Б. Українське слово в Приморському краї//Сучасність. – 1994. - №7-8. –С.156-162.

Ганудель З. Українська мова в Східній Словаччині//Другий Міжнародний конгрес українців. Мовознавство. Доповіді і повідомлення. – Львів,1993. – С.136-140.

Жлуктенко Ю. Українська мова на лінгвістичній карті Канади. – К.,1990.

Закревська Я. Бразилійська Україна зблизька //Дзвін. – 1993. - №2-3.

Закревська Я. Українська мова за межами рідного краю.// Українська еміграція. Історія і сучасність. – Львів,1992.

Закревська Я.Проблеми української мови за межами України//Там же. – С.143-147.

Одарченко П. Українська мова в Америці. – Торонто,1990.

Погрібний А. Світовий мовний досвід та українські реалії . – К.,2003.

Радчук В. Українська мова в контексті глобалізації лінгвосфери// Українська мова. – 2002. – №3.

Ризванюк С.О. Українська мова в Аргентині //Мовознавство. – 1973. - №5.

Русанівський В. Українська мова//Українська мова. Енциклопедія. – К.,2000. – С.659-661.

Тищенко К. Мови Європи: 2001. – К. –Львів, 2001.

Ткаченко О. Мовне самоствердження українців на тлі історичного досвіду народів світу // Дивослово. – 1994. - № 12.

Українська мова. Енциклопедія. – К.,2000. – С.661-679.

2. До питання про самоназву українців та України.

Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. – К.,1993.

Наконечний Є. Украдене ім'я: Чому русини стали українцями?- Львів. 1998.

Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. – К.,2001. – С.79-97 та 117-122.

Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації.- Дрогобич, 1997. – С.22-32.

3. Проблема існування письма в східних слов'ян до X ст..

Истрин В.А. 1100 лет славянской азбуки. – М.,1988.

Истрин В.А. Возникновение и развитие письма. – М.,1965.

Кріль М. Основи палеографії. – К.,1995.

Павленко Н. История письма. – Минск, 1987.

Півторак Г. Письмо// Українська мова. Енциклопедія. – К.,2000. – С.439-441.

4. “Велесова книга”: проблема її автентичності

Велесова книга; Легенди. Міти. Думи. Скрижалі буття українського народу. І тис.до нової доби – І тис. нової доби. – К., 7502 (1994). –316с. (Тут на 233-261 стор. міститься розвідка Б. Яценка про цю пам'ятку України).

Шаян В. Аналіз Влес-книги // Віра наших предків. – К., 2000. – С.38 – 147.

Жуковская Л.П., Филин Ф.П. “ Влесова книга”... Почему ж не Велесова? (Об одной подделке). // Русская речь. – 1980. – №4. – С.117 – 119.

5. Українська рукописна книга: мистецтво оформлення.

Запаско Я. Мистецтво книги на Україні в XVI – XVIIIст. – Львів, 1971.

Запаско Я. Ошатність української рукописної книги. – Львів,1998.

- Запаско Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. Українська рукописна книга. – Львів, 1995.
- Маслова О.М. Рукописна книга. – К.,1925.
- Фрис В. Зі спостережень над репертуаром, історією створення і розвитком української рукописної книги XVI–першої половини XVII ст.// ЗНТШ. – Львів, 1997. — Т.233. - С.215-238.
- Фрис В. Історія кириличної рукописної книги в Україні. – Львів,2003.
- 6. Освіта і „почитаніє книжне” у Київській Русі.**
- Запаско Я. Скрипторії волинського князя Володимира Васильковича// ЗНТШ. – Т.225. – Львів, 1993. – С.185-193.
- Мединцева А. Грамотность женщин на Руси XI-XIIIвв. По данным эпиграфики //Слово о полку Игореве и его время. – М.,1985.
- Науменко Ф. Школа Київської Русі. – Львів, 1965.
- Нудьга Г. Перші магістри і доктори//Нудьга Г. Не бійся смерті. – К.,1991. – С.232-247.
- Повість минулих літ// Літопис руський/ За Іпатським списком переклав Л.Махновець – К.,1989.
- Радченко О. Софія Київська, Софія українська// Дивослово. – 1995. - №1.
- 7. Початки книгодрукування на теренах України.**
- Запаско Я., Ісаєвич Я. Каталог стародруків, виданих на Україні. – К.,1981.
- Запаско Я.,Мацюк О.,Стасенко В. Початки українського друкарства. – Львів,2000.
- Ісаєвич Я. Українське книговидання: Витоки. Розвиток. Проблеми. – Львів,2002.
- Максименко Ф.П. Кириличні стародруки українських друкарень, що зберігаються у львівських збірках. – Львів, 1975.
- Огієнко І.Історія українського друкарства. - Львів,1994.
- 8. Написи на пам'ятках матеріальної культури як джерело вивчення української писемності.**
- Жуковська Л.Гіпотези і факти про давньоруську писемність до XII ст.// Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI – XVIIст. – К.,1981. – С.13- 24.
- Зоценко В. Києворуські печатки з давнього Вишгорода XI – XII ст. //ЗНТШ.. – Львів, 1996. – Т.231. - С.234-241.
- Коць-Григорчук Л. Написи на творах середньовічного малярства. Лінгвістичне і палеографічне атрибутування// ЗНТШ. – Львів, 1990. – Т.221. – С.210-236.
- Німчук В. Початки літературних мов Київської Русі// Мовознавство. – 1982. – №2. – С.21-31.
- Петегірич В. Про знаряддя письма та кириличні написи на предметах XI–XIVст. з Галицької землі// ЗНТШ. – Львів, 1997. – Т.233. – С.206-214.
- Шевельов Ю. Про так званий підпис королеви Франції Анни(1063)// Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Т.2. – Х., 1994. – С.107-112.
- 9. „Руська Правда” як пам'ятка юридичного письменства киеворуського періоду**
- Білецький Л. „Руська правда” й історія її тексту. – Вінніпег, 1993.
- Обнорский С. «Русская правда» как памятник русского литературного языка// Изв. АН СССР. Отд. Обществ. Наук. – 1934. - №10.
- Селищев А. В. О языке «Русской правды» в связи с вопросом о древнейшем типе русского литературного языка // Избр. труды. – М.,1968.
- 10. Берестяні грамоти як пам'ятки української писемності.**
- Арциховский А., Борковский В. Новгородские грамоты на бересте. – М.,1958 та 1963.
- Арциховский А., Янин В. Новгородские грамоты на бересте. – М.,1978.
- Жуковская Л. Новгородские берестяные грамоты. – М.,1959.
- Зализняк А. Новгородские берестяные грамоты с лингвистической точки зрения // Янин В., Зализняк А. Новгородские грамоты на бересте. – М.,1986. – С.89-219.
- Німчук В. Берестяні грамоти в Україні // Мовознавство. - 1992. - № 6.- С.11-15.
- Свешников І. Звенигородські грамоти на бересті// Дзвін. – 1990. - №6.
- 11. Четія-Мінея 1489р. як пам'ятка історії української мови.**

Гринчишин Д.Г. Четья 1489 року - видатна конфесійна пам'ятка української мови // ЗНТШ. - Т.229. - Львів,1995. - С.251-276.

Симонова К. Українська мова в конфесійному письменстві (на матеріалі „Четьи» 1489р.)// Жанри і стилі в історії української літературної мови. - К.,1989. - С.56-78.

12. “Слово о полку Ігоревім” як пам'ятка української мови.

Гординський С. „Слово о полку Ігоревім” і українська народна поезія: Вибрані проблеми. – Вінніпег, 1963.

Калинець І. Студії над „Словом о полку Ігоревім”. – Львів,1999.

Кобилянський Б. Діалектна лексика у „Слові о полку Ігоревім”// Мовознавство. – 1970. - №4.

Костікова І. „Слово о полку Ігоревім” у сучасних дослідженнях. – Х.,2001.

Купчинський О. „Слово о полку Ігоревім” у перекладах, переспівах і дослідженнях першої половини ХІХст.//З НТШ. – Львів, 1997. – Т.234. – С.405-425.

Лисиченко Л. „Слово о полку Ігоревім” і мова його часу// Записки Харківського історико-філологічного товариства.. – Харків, 1999. – Т. 8. - С.125-140.

Махновець Л. Про автора „Слова о полку Ігоревім”. – К.,1989.

Німчук В.”Слово о полку Ігоревім” і народна мова// Мовознавство. – 1967. - №4. – С.79-81.

Творогов О. Мова „Слова о полку Ігоревім”// Мовознавство. – 1975. - №6.

13. Мовні особливості Київського літопису.

Мельничук О.С. Про мову Київського літопису ХІІ ст. // Мовознавство. – 1983. - №2.

Франчук В.Ю. Книжна лексика в Київському літописі// Мовознавство. – 1980. - № 6.

Франчук В.Ю. Образна мова Київського літопису//Мовознавство. – 1982. - №3.

14. Мовні особливості Галицько-Волинського літопису.

Генсьорський А.І. Галицько-Волинський літопис: Процес складання, редакція і редактори. – К.,1958.

Генсьорський А.І. Галицько-Волинський літопис: Лексичні, фразеологічні та стилістичні особливості. – К.,1961.

Свенціцький І. Мова Галицько-Волинського літопису// Вопросы славянского языкознания. – 1949. - Кн.2. – С.123-135.

15. „Лексикон словенороський” П.Беринди – найвидатніше досягнення староукраїнського словникарства.

Ковалик І. Структура лексикографічних статей у „Лексиконі словенороському” Памва Беринди//Питання східнослов'янської лексикографії ХІ – ХVІІст. – К.,1979.- С.34-39.

Коць-Григорчук Л. Про походження Памва Беринди// Мовознавство. – 1994. - №4-5. – С.3-7.

Німчук В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською.- К.,1980. – С.286-302.

Німчук В., Чепіга І. Ювілей словника: До 350-річчя з часу публікації „Лексикону словенороського” Памва Беринди// УМЛШ. – 1978. - №3.

Ощипко І. Із спостережень над побутовою лексикою української мови ХVІІст.: На матеріалі „Лексикону словенороського” Памви Беринди// Питання українського мовознавства. – Львів, 1960. – Кн.4. – С.117-126.

16. Пересопницьке Євангеліє як пам'ятка української мови ХVІ ст.

Пересопницьке Євангеліє 1556-1561: Дослідження. Транслітерованою текст. Словопоказчик. / Вид. підг. І. Чепіга та ін. – К.,2001.

Чепіга І. Деякі синтаксичні явища в мові Пересопницького Євангелія //Українська мова. - 2001. - №1.

Чепіга І. Пересопницьке Євангеліє// Україна. Наука і культура. – Вип.24. – К.,1990.

17. Освіта на українських землях у ХVІ - на початку ХVІІст.

Білодід І.К. Києво-Могилянська Академія в історії східнослов'янських літературних мов (нариси з історії української літературної мови). - К.,1979.

Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль в розвитку української культури ХVІ - ХVІІ ст. – К.,1966.

Нудьга Г. Перші магістри і доктори // Нудьга Г. Не бійся смерті. – К.,1991. – С.247-430.
Яковенко Н. Латинське шкільництво і „шкільний гуманізм” в Україні кінця XVI – середини XVII ст.// Київська старовина. – 1997. - №2. – С.11-27.

18. Переклади церковних текстів (Св.Письма) українською мовою у XVI - першій половині XVII ст.

Жукалюк М., Степовик Д. Коротка історія перекладів Біблії українською мовою. – К., 2003.
Лев В. Боротьба за народну мову в церковному вжитку (Спроби перекладу Св. Письма від XVI-го ст. почавши)// Збірник мовознавчої комісії. – Мюнхен,1988. – С.169-184.
Огієнко І. Українська літературна мова XVI ст. і український Крехівський Апостол. –Т.1,2. – Варшава. 1930.

Чепіга І.П. Взаємодія української і церковнослов'янської мов XVI століття (на матеріалах перекладів Євангелія)//ЗНТШ. - Львів,1995. - Т.229. - С.277-288.

19. Українська церковна проповідь у другій половині XVI - першій половині XVII ст.

Добосевич У. Українська мова в учительному Євангелії середини XVII ст.// Діалектологічні студії. 1. Мова в часі і просторі. – Львів, 2003. – С.45-64.

Маслов С. К.Транквилион-Ставровецкий и его литературная деятельность. – К., 1984.

Чепіга І. Початки барокового проповідництва в українському письменстві// Мовознавство. – 1996 - № 6. – С.25-29.

Чуба Г. Зі студій над українськими учительними Євангеліями другої половини XVI - XVII ст.(генеза та особливості стилістичної організації текстів проповідей)// До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. – К.- Львів,2004. – С.59-79.

Чепіга І. Мелетій Смотрицький. Граматика.// Мовознавство. – 1980. -№1.

20. Граматика Мелетія Смотрицького як особливе явище в українській мовознавчій думці першої половини XVIIст.

Грамматіки славенския правильное Синтагма. Факсим. вид. 1619р. – К.,1979.

Німчук В. Мовознавство на Україні в XIV – XVII ст. – К.,1985.

Німчук В. Смотрицький Мелетій// Українська мова. Енциклопедія. – К.,2000. – С. 581-582.

Східнослов'янські граматики XVI – XVII ст. – К.,1982.

Фрік Девід А. Мелетій Смотрицький і руське мовне питання//ЗНТШ. – Львів, 1992. – Т.224. – С.210-229.

21. Мова ділових документів XVII– XVIIIст.

Ділова документація Гетьманщини XVIII ст. – К.,1976.

Ділова і народнорозмовна мова XVIII ст.: (Матеріали сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України) / Підг. до вид. В.А.Передрієнко. – К.,1976

Лахно О.П.Із спостережень над мовою документів канцелярії Б.Хмельницького. //УМШ. – 1953.- №6.

Нудьга Г. Козацтво і українська мова// Нудьга Г. Республіка козаків. – Львів, 1991. – С.105-110.

Худаш М. Лексика українських ділових документів кінця XVI - початку XVIII ст. – К.,1961.

22. Українська мова у “Грамматице малороссийского наречия” О.Павловського.

Бучко Д. Маловідомі сторінки з рукописної спадщини О.Павловського //УМШ. – 1962. - №5. – С.18-22.

З історії української мови: До 150-річчя “Грамматики” О.Павловського. - К.,1972.

Кобилянський Б.В. Півтораєта років першої граматики української літературної мови//З історії української мови: До 150-річчя “Грамматики” О.Павловського. - К.,1972. - С.39-51.

Москаленко А. Перша друкована граматика української мови// УМЛШ. – 1968. - №5.

Наконечний М. Перша граматика „нової” літературної мови// Мовознавство. – 1968. -№5.

23. Внесок Галичини у формування української літературної мови у XIX ст..

Возняк М. Студії над галицько-українськими граматиками XIX ст.//ЗНТШ. - Т.90.

Гузар О. Галицька правописна система 80-90-х рр.. XIXст.// Український правопис і наукова термінологія: Проблеми норми та сучасність. – Львів, 1997. – С.39-47.

Заброварний С. Священики – перші просвітителі українського народу в Галичині на зламі XVII і XIX ст. // Варшавські українознавчі записки. – Варшава, 1989. – 3.1. – С.134-147.

Комаринець Т. Щоб народ не був німим... // Слово і час. – 1992. – №2. – С.3-10.

Лесюк М. Роль греко-католицького духовенства у розвитку української літературної мови в Галичині // Християнство й українська мова. Матеріали наукової конференції. Київ, 5-6 жовтня 2000р. – Львів, 2000. – С.58-70.

Муромцева О. Галичанізм // Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000. – С. 86.

Турій О. „Українська ідея” в Галичині в середині XIX ст. // Україна модерна. – Львів, 1999. – Ч.2-3. – С.59-75.

Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. – Львів- Нью-Йорк, 1996.

24. Старослов'янізми/церковнослов'янізми у мові сучасної художньої літератури та їх стилістичні функції.

Біленька-Свистович Л.В., Рибак Н.Р. Церковнослов'янська мова. – К., 2000.

Горбач О. Вплив (старо)церковнослов'янської мови на українську (літературну) мову // Горбач О. Зібрані статті. II. Статті до 1000-ліття християнізації Русі-України. – Мюнхен, 1993. – С.283-288.

Климчук В. Споконвіку було слово... // Сучасність. – 1999. – №12. – С.47-59.

Кобилянський Б.В. Роль церковнослов'янізмів у “Кобзарі” Т.Г.Шевченка // Українська мова в школі. – 1961. – № 5. – С.23-30.

Козак С. Християнізація Київської Русі і питання кирило-мефодіївської традиції // Варшавські українознавчі записки. – 3.1. – Варшава, 1989. – С.4-24.

Майборода А.В. Старослов'янська мова. – К., 1975.

Мацько Л.І. “Злоначиающих спина...” (старослов'янізми в поезії Т.Г.Шевченка) // Культура слова. – 1989. – Вип.37. – С.25-30.

25. П.Куліш в історії української літературної мови.

Вашкевич Г. Перевод П.А.Кулиша на украинский язык Манифеста 19 февраля 1861 года и Положения о крестьянах. – К., 1905.

Вибрані листи П. Куліша українською мовою писані / Ред. Ю.Луцького. передм. Ю.Шевельова. – Нью-Йорк, Торонто, 1984.

Гординський Я. Кулішеві переклади драм Шекспіра. – Львів, 1928.

Дорошкевич О. Куліш і Милорадовичівна. Листи. – К., 1927.

Лучук О. Шекспір у листах Пантелеймона Куліша // ЗНТШ. – Львів, 1995. – Т.229. – С.371-376.

Німчук В. Сто літ першому повному перекладові Біблії українською мовою // Українська мова. – 2004. – №4. – С.75-94.

Пантелеймон Куліш: Матеріали і дослідження. – Львів, Нью-Йорк, 2000.

Статєєва В.І. До питання про роль П.Куліша в історії української літературної мови // Мова і культура нації / Тези доповідей Регіональної науково-практичної конференції. – Львів, 1990. – С.10-12.

Шерех Ю. Кулішеві листи і Куліш у листах // Шерех Ю. Третя сторожа. – К., 1993.

26. М. Драгоманов в історії української літературної мови

Грінченко Б., Драгоманов М. Діалоги про українську національну справу. – К., 1994.

Драгоманов М. Українська література, проскрибована російським урядом // Українська мова. – 2002. – №1.

Панько Т.І. Питання мови в світоглядній концепції М.Драгоманова // Панько Т.І. Нація і мова в системі поглядів М.Драгоманова і М. Грушевського. – Львів, 1991. – С.5-25.

Сімович В. Правописні системи М.Драгоманова. – Прага, 1932.

Статєєва В. Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця XIX - початку XX ст. – Ужгород, 1997. – С.121-218.

Федченко П.М. Видання збірок і журналу “Громада” // Федченко П.М. Михайло Драгоманов. – К., 1991. – С.136-211.

Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. - Львів-Нью-Йорк,1996. - С.33-36.

27. Іван Франко в історії української літературної мови.

Грещук В. Поетична творчість Івана Франка і розвиток лексики української літературної мови кінця ХІХ – початку ХХ ст. // Іван Франко - письменник, мислитель, громадянин. Матеріали міжнародної наук. Конференції. Львів. 25-27 вересня 1996. – Львів, 1998. – С. 686-690

Жилко Ф.Т. Мова Івана Франка. - К.,1949.

Ковалик І., Ощипко І., Полюга Л. Лексика поетичних творів Івана Франка. – Львів, 1990.

Лесюк М. „Язичіє” в художніх творах Івана Франка //: Іван Франко - письменник, мислитель, громадянин. Матеріали міжнародної наук. Конференції. Львів. 25-27 вересня 1996. – Львів, 1998. – С. 727-733.

Матвіяс І. Внесок Івана Франка в українську літературну мову// Українська мова. – 2002. - №1.

Панько Т.І. Мова і нація в естетичній концепції І.Франка. - Львів,1992.

Петличний І.Ф. І. Франко у боротьбі за загальноукраїнський синтаксис літературної мови в Галичині// Іван Франко. Статті і матеріали. - Львів,1956, - 3б.5.

Полюга Л.М. Слово в поетичному тексті Івана Франка. - К.,1978.

Рінберг В.Л. Засоби експресивного синтаксису в публіцистиці І.Я.Франка// Мовознавство. - 1989. - № 3. - С.31-36.

Сербенська О.А. Франкова концепція зв'язку мови і духовності// ЗНТШ. - Львів,1990. - Т.221.- С.237-248.

Франко І. Двоязычність і дволичність.// Франко І. Мозаїка. – Львів, 2002.

28. М.Грушевський в історії української літературної мови:

Дашкевич Я. Михайло Грушевський і початки організації української науки// Вісник АН УРСР. – 1991. - №9.

Ляхоцький В., Ляхоцька Л. Ще один факт з історії геноциду української мови// Дивослово. – 1996. - №1. – С.52-54.

Мацько Л. Українська мова у наукових поглядах Михайла Грушевського// Українська мова. – 2003. - №2.

Панько Т.І.Українська літературна мова в системі науково-культурологічних поглядів М. Грушевського// Панько Т.І. Нація і мова в системі поглядів М.Драгоманова і М.Грушевського. Текст лекцій. - Львів,1991. - С.26-53.

29. М. Коцюбинський в історії української літературної мови.

Білодід І.К. Мова творів М.М.Коцюбинського// Вибрані праці: В 3-х т. - К.,1986. - Т.2.- С.214-248.

Коцюбинський М. К полемике о самостоятельности малорусского языка// Коцюбинський М. Твори: В 2-х т.– К.,1988. – Т.2. – С.407-410.

Статєєва В. Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця ХІХ - початку ХХ ст.- Ужгород,1997. - С.6-98.

Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. - Львів-Нью-Йорк,1996. - С.93-102.

30. Леся Українка в історії української літературної мови.

Аврахова Л. Леся Українка і англomовна література//ЗНТШ. - Львів,1995. -Т.229. - С.92-101.

Білодід І.К. Мова творів Лесі Українки// Вибр. пр.:В 3-х т. - К.,1986. - Т.2. - С.243-278.

Драй-Хмара М. Бояриня: післямова до драми Лесі Українки//Дзвін. - 1991. - №2. - С.147-154.

Мацько Л., Сидоренко О. Мовотворчість Лесі Українки// Дивослово. – 2002. - №3.

Статєєва В. Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця ХІХ - початку ХХ ст.- Ужгород,1997. - С.116-219.

Ткаченко О. “Іноземний світ” Лесі Українки// Культура слова. - 1990. - Вип.39. - С.10-20.

Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. - Львів-Нью-Йорк, 1996. - С.59-93.

31. Б. Грінченко в історії української літературної мови та його вклад у створення „Словаря української мови” .

Грінченко Б., Драгоманов М. Діалоги про українську національну справу. - К., 1994.

Дзендзелівський Й. Заходи Петербурзької Академії наук щодо впорядкування українського правопису// Мовознавство. – 1971. - №1.

Копиленко Н. З історії „Словаря української мови” Бориса Грінченка// УМЛШ. – 1990. - №7. – С.60-63.

Пилинський М. З історії розвитку української лексикографії: Деякі уваги до джерел і реєстру „Словаря української мови” за редакцією Б.Грінченка// Дослідження з мовознавства. – К., 1962. – Вип..1. – С.3-28.

Пилинський М. Словник Б.Грінченка. міфи і факти. // Мовознавство. – 1988. - №6. – С.25-32.

Статєєва В. Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця ХІХ - початку ХХ ст.- Ужгород, 1997. - С.228-379.

Тараненко О. Борис Грінченко і „Словарь української мови”//УМЛШ. – 1988. – №12. – С.58-64.

Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. - Львів-Нью-Йорк, 1996. - С.50-58, 171-173.

32. Цензура і заборона українського друкованого слова у підросійській Україні у ХІХст.

Льєнко І. В пазурах у двоглавого. Українство під царським гнітом (1654 – 1917). – К., 2004. – С.112 – 153.

Лизанчук В. Навічно кайдани кували. – Львів, 1995. – С.93-122.

Стебницький П. Очерк развития действующего цензурного режима в отношении малорусской письменности//Україна. Наука і культура. – К., 1993. – Вип.26-27.– С.94-110.

Мовна політика царської Росії// Куць О.М. Мовна політика в державотворчих процесах України. – Харків, 2004. – С.132-155.

Міллер О. Емський указ// Україна модерна. – Львів, 2000. – Ч.4-5. – С.9-49.

33. Тарас Шевченко і російська мова.

Фаріон І. У фортеці Шевченкової мови// Дивослово. – 2002. - №5.

Забужко О. Шевченків міф України. - К., 1997.

Шевельов Ю. 1860 рік у творчості Тараса Шевченка// ЗНТШ. – Львів, 1992. – Т.224.

Свобода В. Шевченко і Белінський //ЗНТШ. – Львів, 1990. – Т.221.– С.93-107.

34. Українська мова як мова церкви.

Бабич Н. „Місцеві” мови у сучасному релігійному стилі//Християнство і українська мова. Матеріали наукової конференції. Київ, 5-6 жовтня 2000р. – Львів, 2000. – С.21-26.

Горбач О. Мовостиль новітніх перекладів Св.Письма на українську народну мову ХІХ – ХХ вв.// Наукові записки Українського вільного університету. – Мюнхен, 1988. – Ч.13.

Жукалюк М., Степовик Д. Коротка історія перекладів Біблії українською мовою . – К., 2003.

Німчук В. Християнство й українська мова// Українська мова. – 2001. – №1.

Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації. - Дрогобич, 1997.- С.145-151.

Шевченко Л. Українські переклади Св. Письма та їхній вплив на становлення національних мов// Мовознавство. – 2003. – №2-3.

35. Українські вчені про історію української літературної мови.

Бевзенко С.П. Вивчення історії української літературної мови// Бевзенко С.П. Історія вивчення української мови. - К., 1991.

Єрмоленко С.Я. Історія української літературної мови//Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000. – С.216-219.

Історія української мови: Хрестоматія/ Упор. С.Я.Єрмоленко, А.К.Мойсієнко. - К., 1996.

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Застосовуються такі методи, як: пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний), репродуктивний, проблемного викладу, евристичний, дослідницький, прийоми якого студенти використовують, виконуючи індивідуально-дослідні завдання, дискусійний. Залежно від способу передавання змісту навчальної дисципліни застосовуються методи: вербальні (розповідь, бесіда); практичні (використання різних завдань, зокрема тих, які передбачають фонетичний та граматичний аналіз текстів українських письмових пам'яток); наочні (послугування ілюстраціями відповідного графічного матеріалу, таблицями тощо).

10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Ефективності навчальної діяльності студентів значною мірою сприяє об'єктивність оцінювання усіх основних видів їх аудиторної та позааудиторної роботи. З цією метою використовуються такі поширені форми, як: поточне й підсумкове тестування, оцінка за ІНДЗ. Поточне оцінювання передбачає проведення трьох тестів закритої форми за матеріалом змістових модулів 1–3. Висвітлення наукових проблем формування української літературної мови нової доби (ЗМ4) контролюються шляхом оцінюванням ІНДЗ, відповідних завдань, пропонує для самостійної роботи, а також під час підсумкового тестування. Крім того, замість виставлення балів за теми кожного зі ЗМ, при здійсненні поточного контролю запроваджується загальне оцінювання роботи студента на практичних заняттях. При цьому за традиційною шкалою виводиться середній бал успішності, який відповідає певній кількості балів, отриманих студентом за кредитно-модульною системою з урахуванням виконання ними запланованого обсягу практичних занять (у відсотках).

Оцінювання успішності студентів на практичних заняттях

Середній бал за традиційною оцінювання	Бали з урахуванням виконання запланованого обсягу практичних занять у відсотках	Бали з урахуванням виконання запланованого обсягу практичних занять у відсотках				
		100%	99%-76%	75%-69%	50%-36%	Від 25% і менше
5 – 4,5	20	18	16	14	10	
4,4 – 4,2	18	16	14	12	8	
4,1 – 3,9	15	14	12	10	6	
3,8 – 3,6	13	12	10	8	4	
3,5 – 3,3	11	10	8	6	3	
3,2 – 3	9	8	6	4	2	
2,9 – 2,7	7	6	4	2	1	
2,6 – 2,4	5	4	2	1	0	
2,3 – 2,1	3	2	1	0	0	
2	1	1	1	0	0	

За певної конфігурації двох зазначених показників остаточна кількість балів за роботу на практичних заняттях може бути нульовою. Тобто за цей вид навчальної роботи студент, який пропустив переважну більшість практичних занять і не виконав тим самим навчального плану в повному обсязі, не отримує жодного бала (див. подану таблицю оцінювання).

Отже, поточний контроль охоплює такі форми, як: поточне тестування основних ЗМ, оцінювання успішності студентів на практичних заняттях та їх самостійної роботи. Загалом система оцінювання, в якій береться до уваги й складність та наповненість матеріалом тестованих ЗМ, включає ще бали, отримані студентами за виконання ІНДЗ і письмового підсумкового тесту.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
64-74	D		
60-63	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточний контроль			ІНДЗ	Підсум тест	Сума		
Поточне тестування						Робота на практичних	Самостійна робота
ЗМ I	ЗМ 2	ЗМ 3	20	10	20	30	100
Тест 1	Тест 2	Тест 3					
10	10	10					

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ОСНОВНА

Підручники

1. Огієнко І.(Іларіон). Історія української літературної мови. - К.,1995.
2. Плющ П.П. Історія української літературної мови. - К.,1971
3. Чапленко В. Історія нової української літературної мови (17ст. -1933).- Нью-Йорк,1970.
4. Курс історії української літературної мови / За ред. І.Білодіда.- У 2-х т. – К.,1958. – Т.1.; Т.2 – К., 1961.
5. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. – К.,2001.

Практичні посібники та хрестоматії

1. Бабич Н.Д. Історія української літературної мови: Практичний курс. - Львів,1993.
2. Блик О.П. Історія української літературної мови: Практичні заняття. - К.,1987.
3. Історія українського правопису XVI – XX століття: Хрестоматія/ Упор. В.В.Німчук, Н.В. Пуряєва. – К.,2004.
4. Історія української мови: Хрестоматія/ Упор. С.Я.Єрмоленко, А.К.Мойсієнко. - К.,1996.
5. Конобродська В. Історія української літературної мови. Практичні заняття. – Житомир,2002.
6. Тимошенко П.Д. Хрестоматія матеріалів з історії української літературної мови: У 2-х ч. - К.,1959, 1961.

Додаткова література

1. Ажнюк Б. Національна ідентичність і мова в українській діаспорі//Сучасність. - 1999. - № 3. - С.128-140.
2. Бідер Г. Українська мова в Габсбурзькій монархії//Мовознавство. – 1997. - №1.
3. Горбач О. Засади періодизації історії української літературної мови й етапи її розвитку// Другий міжнародний конгрес українців. Мовознавство. Доповіді і повідомлення. – Львів,1993.- С.8-12.

4. Єдлінська У. Ділова мова XIV - XVст. в українському мовотворчому процесі// Другий міжнародний конгрес українців. Мовознавство. Доповіді і повідомлення. - Львів,1993.- С.17-22.
5. Житецький П.Г."Енеїда" Котляревського и древнейший список ее в связи с обзором малорусской литературы XVIII века// Житецький П.Г. Вибрані праці. Філологія. - К.,1987.
6. Жовтобрюх М. Нарис історії українського радянського мовознавства (1918-1941). - К.,1991.
7. Жовтобрюх М. Староукраїнські грамоти як пам'ятки літературної мови// Мовознавство. - 1976. - №4. - С.6-10.
8. Жовтобрюх М.Мова української періодичної преси (кінець XIX - початок XXст.) - К.,1970.
9. Кобилянський Б. Мова Григорія Сковороди// Кобилянський Б. Лекції з історії української літературної мови. - Львів,1965.
10. Куць О.М. Мовна політика в державотворчих процесах України. - Харків,2004.
11. Левченко Г.А. Нариси з історії української літературної мови першої половини XIX ст. - К.-Х.,1946. - С.107-140.
12. Мазурик Д. Сучасні тенденції в оновленні лексики української літературної мови// Вісник ЛНУ. Серія філологічна. - Вип..29. - Львів, 2000. - С.177-182.
13. Масенко Л. До проблеми спадкоємності старої писемної традиції в новій українській літературній мові// Мовознавство. - 1995. - № 4-5.
14. Масенко Л.Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. - К.,2004.
15. Матвіяс І. Українська літературна мова і територіальні діалекти в їх взаємодії на різних історичних етапах //Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами. К.,1977. - С.5-31.
16. Муромцева О.Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX - на початку XXст. - Х.,1985.
17. Німчук В. Періодизація як напрямок дослідження генезису та історії української мови.// Мовознавство. - 1997. - №6; 1998. - №1.
18. Німчук В. Початки літературних мов Київської Русі // Мовознавство. - 1982. - № 2. - С.21-31.
19. Німчук В.В. Мовознавство на Україні в XIV - XVIIст. - К.,1985.
20. Німчук В.В. Староукраїнська лексикографія у її зв'язках з російською та білоруською. - К.,1980.
21. Передрієнко В. Формування української літературної мови XVIII ст. на народній основі. - К.,1979.
22. Півторак Гр. Мовна ситуація в Київській Русі та її вплив на давньоруську периферію // Мовознавство. - 1997. - № 4-5. - С.3-10.
23. Півторак Гр. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов . Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». - К.,2001. - С.54-97.
24. Статєєва В. Українські письменники про проблеми літературної мови та мовознавства кінця XIX - початку XX ст.- Ужгород,1997.
25. Стишов О. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця XXст.(на матеріалі мови засобів масової інформації). - К.,2003.
26. Ткаченко О. Українська мова і українська культура// Українська мова. - 2003. - № 1, - С.3-13, № 2. - С.3-22 та №3-4. - С.3-17.
27. Чепіга І. Концепція літературної мови староукраїнських книжників XVI - першої половини XVII ст.// Жанри і стилі в історії української літературної мови. - К.,1989. - С.79-93.
28. Чепіга І. Народнорозмовні елементи у мові українських ділових текстів XVI - першої половини XVII ст. //Мовознавство. - 1992. - № 6. - С.3-11.

29. Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. - Львів-Нью-Йорк, 1996. - С.27-108.
30. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900-1941). Стан і статус.- Чернівці, 1998. - С.113-139.
31. Шевельов Ю. Традиція і новаторство в лексичі і стилістиці І.П.Котляревського. - Чернівці, 1998.

14. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Інтернет-ресурси:

<http://personal.in.ua/article.php>

http://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_української_мови

http://litopys.org.ua/rizne/nazva_eu.htm

<http://patent.net.ua/intellectus/facts/24/ua.html>

<http://ukrainaforever.narod.ru/variaziapoxodgenna.html>

<http://www.history.vn.ua/book/ukrzno/8.html>